

BAARS, Jan

LONG LIVES ARE FOR THE RICH

New York and London: Routledge, 2023

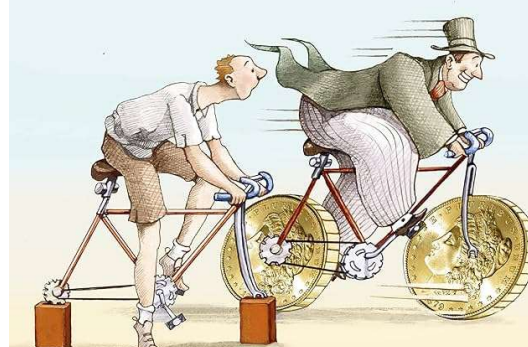
Problematika starnutia je pre sociálnu prácu obzvlášť dôležitou témou, ku ktorej sa kritický nazerá v rámci aspektov práce s klientom, stanovenia a implementovania verejnej politiky či integrácie národných a nadnárodných dokumentov. **Obzvlášť dôležité je vnímať individualitu.** Starnutie je proces, pri ktorom je každý na inej štartovacej dráhe. Každého ovplyvnil vlastný život inak, tak ako sa vyvíjal. Zovšeobecnenie starnutia a staroby, ako rovnakých konceptov je prístupom, podporujúcim nerovnosť a diskrimináciu. Všetky tieto charakteristiky sú obsiahnuté v publikácii Jana Baarsa „*Long Lives Are for the Rich*“. Tá vyšla v roku 2023 vo vydavateľstve Routledge. Autor ponúka odpovede na tieto otázky: *Je dlhý život šťastím a súhrou životných okolností, alebo ide o genetickú predispozíciu, ktorú človek dostal vo svojej výbave? Dlhý život môže byť aj výsledkom socioekonomického statusu, ktorý zabezpečuje kvalitný život, dobrý prístup k zdravotným službám a ku nutrične vyváženej strave? Hovorí sa, že za peniaze si človek môže kúpiť všetko, platí to aj o ľudskom zdraví?* Kniha „*Dlhý život patrí bohatým*“ ukazuje priepasť v nerovnosti v základných sociálnych istotách, ktoré predpokladajú kvalitný zdravý život v starobe, prostredníctvom rovnakého prístupu ku všetkým službám.

Publikácia odráža vlastnú autorovu inklináciu záujmu o starších ľudí, ktorá sa prenáša na výskumnú problematiku zdravého starnutia. Autor opisuje svoje skúsenosti, pri ktorých sa začala črtiť prvotná myšlienka vedeckému bádaniu problematiky. Príkladom je jeho mladosť, počas ktorej býval istý čas v prenajatej izbe rodinného domu, ktorý

JAN BAARS

LONG LIVES ARE FOR THE RICH

Aging, the Life Course, and Social Justice

Aging and Society

vlastnil starší pár. Obzvlášť fascinujúce boli pre autora ich životné skúsenosti, ktoré opísali cez zážitky z vojny, až po život v rôznych režimoch. Postupom času sa tieto inšpirácie stali hlavným predmetom vedeckého záujmu, výsledkom je predkladaná publikácia.

Hĺbka analýzy siaha k opisu sociálnych nerovností medzi ľuďmi zapríčinených rozdielnymi podmienkami starnutia. Takéto nerovnosti nevníma len ako dištinkcie, keďže všetci ľudia sú jedineční. Diskrimináciu vníma ako morbidnú prax, ktorá podporuje veľkosť a význam odlišností medzi ľuďmi vo farbe pleti, kultúre či rodových a sociálnych nepomeroch. So sociálnou nerovnosťou sa spája aj skutočnosť, že určité skupiny ľudí sú vylúčené zo životných príležitostí, ktoré by

im mohli zabezpečiť kvalitný život. Autor poukazuje na to, že každý človek je iný, každý je špecifický, ale aj napriek tomu sme si všetci rovní. Všetky odlišnosti podporujú jedinečnosť každého človeka, ktorá by mala byť garantovaná v rovnakých právach, príležitostiach, a aj životných šanciach. Aj napriek tomu, že občianstvo je priznané každému rovnako prostredníctvom deklarácie, problém rovnosti sa týmto nerieši. Stále existujú závažné formy sociálnej nerovnosti odzrkadľujúce sa na ľudskom starnutí. Tieto východiská tvoria predmetný podklad vývoja sociálnych nerovností.

Pohľad autora ukazuje jedinečnú perspektívu staroby, ktorá je pre každého iná. Každý človek sa vyvíja v rámci svojej životnej dráhy rozdielne a musel prekonávať vlastné prekážky, ktoré tvoria osobný životný príbeh. Ľudská existencia je závislá od štrukturálnych predpokladov týkajúcich sa bývania, vzdelania, príjmu, práce alebo zdravotnej starostlivosti. Všetky tieto aspekty majú zároveň aj vplyv na osobný život. Tým, že každý má inú životnú cestu nie je možné pozeráť sa len na perspektívu osobných skúseností človeka, ale je potrebné vnímať tú **makrovinu rovnosti príležitostí**. Je podivuhodné s akým rozmerom dokázal autor uviesť jedinečnosť človeka tak špecificky, až pohľad ukazuje potrebu vnímať individualitu prostredníctvom spoločnosti.

Publikácia „*Long Lives Are for the Rich*“ zachytuje myšlienku prehlbovania sociálnej nerovnosti v priebehu života, ktorá ohrozuje zdravie a blahobyt celej populácie. Táto myšlienka je rozpracovaná v siedmich odporúčene vyvážených kapitolách. Ide o sedem hľadísk nerovnosti. Prostredníctvom obsahu je možné vnímať premenu abstraktného pojmu nerovnosti na hmatateľnú realitu prostredníctvom predstavenia relevantných výskumných zistení a konštruktov odzrkadľujúcich historický prehľad problematiky, analýzu vplyvu neoliberálnych politík, detailne rozobratých aspektov nerovnosti, skúmaniu ageizmu, marginalizácie a diskusii o spravodlivosti.

Historické zretele slúžia autorovi ako východisko pre pochopenie perspektívy sociálnej spravodlivosti. Uvádza, že nesprávny obrat spoločnosti bol normatívny ku všetkým

sociálnym nerovnostiam v *USA* začiatkom 80.-tých rokov. Ide o formovanie neliberálneho modelu, špecifického ostrým kontrastom nahromadeného bohatstva, veľkou chudobou a nárastom sociálno-ekonomickej neistoty pre veľkú časť strednej triedy. Autor poukazuje na to, že tento model nie je len určitou chybou v spoločnosti, ale výsledkom nesprávneho formovania spoločnosti viac ako štyri desaťročia. Tento konštrukt prináša výhody pre istú časť spoločnosti. V tomto smere autor kladie otázku „*Kto profituje z týchto výhod a aké sú to výhody?*“ V konečnom dôsledku tento model spoločenského rozvoja bol mimoriadne výnosný pre politickú ekonomickú elitu, čo vysvetľuje jeho príťažlivosť pre podobné elity v rozvíjaných krajinách, a to aj napriek jeho ničivým účinkom na hlavné časti populácie – strednej triedy.

Bohatí majú z neoliberalizmu neprimeraný prospech. Autor tento nespravodlivý konštrukt vníma cez chudobných a znevýhodnených. Nazýva ho tichý program, ktorý je v *USA*. Tento program značne prehľbuje rozdiely v populácii. Všetky tieto aspekty sú odzrkadlené cez perspektívu životného cyklu, ale aj cez neľudské dôsledky, ktoré sa stávajú viditeľnými pri starnutí. Vo väčšine ľudí z materiálne a kultúrne zvýhodneného prostredia sú bohatí a vysoko vzdelaní, zároveň títo ľudia nebudú nikdy vystavení diskriminácii a môžu žiť relatívne dlhý a zdravý život.

Ústredným konceptom autora sa stáva to, akým spôsobom je rozvíjaná celá spoločnosť. Pri opise toho, čo všetko je potrebné zmeniť, aby sme nemuseli čeliť mnohým krízam v súčasnosti je potrebné vnímať ako sa môže rozvíjať spoločnosť, keďže **rozvoj je bohatstvom populácie**. Budovanie národa a jeho občanov do veľkej miery závisí od **dostupnosti kvalitného vzdelania, dobrej práce, kvalitnej zdravotnej starostlivosti, dostatku potenciálnych zdravých životných podmienok už od raného veku**. Pri dosiahnutí tohto cieľa zohráva kľúčovú úlohu organizácia životného cyklu jeho inštitúcií a infraštruktúry zdrojov.

Autor sa zamýšľa nad veľmi dôležitou otázkou, **Spôsobuje zlé zdravie sociálno-ekonomickú nerovnosť, alebo je to naopak?** Zdravotné problémy sú veľmi frekvencované

a zdravotníctvo je značne preťažené. Príčinou je nutnosť riešiť problémy, ktoré do veľkej miery bolo možné vyriešiť ešte mimo ambulancie predtým, ako vôbec vznikli. Základnú dynamiku nerovnosti v zdraví a poskytovaní zdravotných služieb je možné zhrnúť ako "Bohatí bohatnú chudobní chudobnejú".

Ako je vôbec možné merať zdravie spoločnosti? Autor uvádza, že po dlhú dobu bola stredná dĺžka života jedným z najpoužívateľnejších ukazovateľov zdravotného stavu a subjektívnej pohody obyvateľstva, avšak teraz boli vyvinuté rôzne diferencovanejšie merania. Pojem **zdravie** však možno interpretovať spôsobmi, ako **život bez postihnutia, život bez chronických chorôb alebo z hľadiska subjektívneho zdravia, ako hodnotenie vlastného zdravia na škále od výborného po zlé**.

Autor sa venuje skúmaniu rôznych aspektov sociálnej nerovnosti, pričom sa zameriava na príjem, bohatstvo, vzdelanie, rodové rozdiely, rasovú diskrimináciu, ale aj priestorovú a geografickú segregáciu. Poukazuje na výrazný rozdiel v majetnosti obyvateľov v *USA*. Bez ohľadu na úroveň vzdelania, geografickú polohu či rasu, pohlavie alebo etnickú príslušnosť disponujú ľudia na pokraji chudoby mnoho horším zdravím ako ľudia s dostatočným príjmom a majetkom. Tieto nerovnosti v oblasti zdravia vznikajú v priebehu mnohých spoločenských zlomových línií.

Prostredníctvom analýzy autora vyvstávajú rôzne otázky. Jednou z nich je **"Ako oddeliť príjem od bohatstva a od vzdelania**. Väčšina občanov je z hľadiska príjmu závislá od zamestnania, a to závisí od úrovne ich vzdelania. Navyše kvalita vzdelania, ktoré deti dostávajú, závisí od príjmu a majetnosti rodiny. Teda, chudoba sa spája s nízkym vzdelaním, príslušnosťou k diskriminovanej menšine a životom v sociálne chudobnej štvrti. Tu poukazuje na to, že existuje niekoľko spôsobov, ktorými je dosiahnuté vzdelanie spojené so zdravím. Vzdelanie môže viesť k zlepšeniu zdravia, **zvýšeniu vedomostí o zdraví**. Zároveň je to **realizácia aktivít podporujúcich zdravie, ako je pravidelné cvičenie, konzumácia zdravého jedla a vyhýbanie sa užívaniu alkoholu a drog**. Okrem toho

zdôrazňuje otázku **prečo existujú rozdiely v dlhovekosti medzi mužmi a ženami?** Na základe zistení autor poukazuje na to, že ženy žijú dlhšie ako muži. Pričom majú tendenciu zhoršeného zdravia v porovnaní s mužmi. Obe pohlavia majú špecifický iný sklon k rôznym typom chorôb. Otázkou zostáva, či **rozdiely, ktoré sú medzi pohlaviami, sú výsledkom nerovného postavenia**. Rozdiely sa vyskytujú aj v rámci ľudských rás. Opätovne zostáva otázka **"Prečo je rozdielna priemerná dĺžka života medzi belochmi a černochochmi v USA?** Odpoveď je autorom jasne deklarovaná, černosi sú konfrontovaní s nedostatočným prístupom k zdravému jedlu a relatívne vysokými hladinami toxínov, čo môže viesť k poškodeniu zdravia. Rasovú segregáciu je možné vidieť najmä v školstve, kedy malé deti sú segregované z vyučovania, často suspendované, alebo iným spôsobom umiestňované v rozličných zariadeniach, kde sú zhromažďované. Zároveň autor poukazuje na to, že medzi regiónmi vždy existovali zdravotné rozdiely vyplývajúce z environmentálnych kvalít, ako je podnebie, alebo geografická poloha. Tieto faktory sa odzrkadľujú vo vzťahu k zdrojom pre obchod, alebo produktivitu.

Obdobný pohľad ponúka autor aj na ageizmus ako formu sociálnej nerovnosti, po ktorej nasleduje spochybňovanie niektorých dominantných interpretácií veku a starnutia. Práve tento ageizmus, je na rozdiel od rasizmu, alebo sexizmu, skúmaný v historickom kontexte. Autor v tomto ponímaní upriamuje pozornosť a to, že na jednej strane je výsledkom starnutia populácie **stále vyšší počet starších ľudí, ktorí by mali byť vitálni a produktívni, na strane druhej je to opresia, ktorá bráni ich účasti v spoločnosti**. Neoliberala perspektíva vníma staršieho človeka ako individuálneho podnikateľa, ktorý zostáva pod kontrolou svojho vlastného života ako aktívneho dôchodcu. Súčasťou je prerámcovanie a transformácia dôchodkov do neistejších foriem, ako sú podnikateľské investičné stratégie s menej než uspokojivými, alebo dokonca katastrofálnymi výsledkami. Zároveň je to zovšeobecňovanie ľudí určitého veku, akoby ľudia fungovali ako ho-

dinky, a my sme určovali ich schopnosti a potreby. Ignorované sú všetky rozdiely medzi ľuďmi.

Sociálna nerovnosť nie je len výsledkom aktuálnej doby, ale sprevádza spoločnosť už dlho. Autor zahrňa rôznych predstaviteľov, ktorí sa zaoberali práve otázkou sociálnej nerovnosti za posledné štyri desaťročia.

Čerpať inšpirácie a vedecké poznatky môžu z tejto publikácie všetci tí, ktorí majú záujem zistiť, či dlhý život je garanciou genetickej predispozície, alebo sociálneho konštruktú.

Kniha prezentuje labyrint sociálnej nerovnosti, ktorá je vedená cez neoliberálne chodníky po slepé uličky ageizmu a marginalizácie, až k otázke spravodlivosti, ktorá rezonuje celou knihou.

Mgr. Natália VRANKOVÁ

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove